

(Приказ књиге: *Косово и друге теме*, Јован Мирић, Загреб, 2010)

Колико знамо о Косову, колико нас занима да провјеримо наше знање, а да оно није у калулу дневне политике? Можемо ли одговорити на питање колико је примјерице у хрватској теоријски релевантних и повијесно фундираних текстова о Косову објављено у посљедњих 20 година (подсјећам на књигу Бранка Хорвата *Косовско питање* из 1988. године)? Напокон, можда је боље поставити питање зашто писати о Косову када у актуалној политичкој реалности о Косову сви све знају?!

У предговору Мирић објашњава зашто је одлучио писати о Косову. „Косово је већ годинама кризно, веома конфликтно жариште с могућим импликацијама не само за српско албанске односе него и за односе на Балкану и шире. Уосталом, на незнању ниче коров манипулације, идеологизације и мржње. Парадигма и верификација таквих теза је Косово. Проблем Косова и отцјепљења Косова од Југославије, односно Србије није консеквенца распада Југославије, него је прије један од узрока тога распада. Деструкција Југославије почела је на Косову. Захваљујући односима у Југославији према проблему Косова, а онда и страној пропаганди, којој је погонско гориво и легитимитет дао и сам Слободан Милошевић, на Косову се догодио парадигматски случај 'окривљавања жртве'. Тамо су највећи страдалници Срби које је свијет оптужио и казнио због страдања Албанаца. Мирић каже да ако доиста постоји нешто такво као што је Међународна заједница, којој је стало до мира и хармонизирања односа међу народима и државама на Балкану, онда о стварним чињеницама о Косову мора водити рачуна.

Иза предговора, слиједе два поглавља: први дио „Косово“ и други дио „Теме“. Први дио чини осам цјелина: Косово држава?; Косово – држава!; Косово – Енде?; На маргинама Косова и Метохије Душана Батаковића; Комунистички покрет – режим и косовско питање; Косово и произвођење Слободана Милошевића; Косово и стране силе; Косово – гдје је рјешење? Други дио чине три цјелине: Истина и свјedoци; Лустрација (*purgasija alla Croatia*); Интервју: Двије политике против једног народа.

У првој цјелини првог поглавља аутор указује да је тако осјетљиво, врло конфликтно подручје, тешко протурјечно и обесхрабрујуће политичко, геостратегијско, етничко, па и психолошко питање, чини се разумљиво и једноставно једино у Хрватској. Ту нема никаквих дилема. Овдје се на то питање одговара с неподношљивом лакоћом. Управо

они који би морали знати о чему се ради и друге подучавати, предњаче у политиканству, додворавању актуалној политици и моћним политичким менторима. Мирић анализира изјаве публициста, теолога и професора и пита „је ли свака напаћена етничка скупина (национална мањина) треба, као награду за патњу, добити своју посебну државу?“ Потом издваја тезе и тврдње да су и покрајине биле „елементи и фактори федерализма“, па им стога као и републикама припада право на самосталну државу, те наводи чланке Устава СФРЈ (чланци 2-5) у којима се истиче тко чини СФРЈ и коме припадају суверена права укључујући и право на властиту државу. Тамо гдје се спомиње конститутивност покрајина она се односи на унутарњи аспект конститутивности (конституирање власти и самоуправљања), а не на конституцију државе. Подсјећа на паролу из осамдестих година 20. стољећа: слаба Србија – јака Југославија. Између осталог, таква политика слабљења Србије, а јачања покрајина (Косово и Војводина) доводила је до тога да Србија није могла нормално функционирати. Од смрти Јосипа Броза, Албанци на Косову су организирали побуне, и на земљи и под земљом. Све су те побуне имале исти захтјев: Косово република! То је значило Косово држава, јер су републике Уставом из 1974. биле дефиниране као државе. Уједно, вели Мирић, „то не значи да од свега треба ескулпирати Милошевића“, те додаје да српска политика на челу са Слободаном Милошевићем сноси апсолутно највећу одговорност за рат деведесетих.

У другој цјелини аутор наводи да Косово није била посебна федерална јединица државе Југославије попут других република. Оно је увијек било интегрални дио Србије. Чином сецесије Косова руши се територијални и државни интегритет Србије, а не Југославије. Мирић пита „од које се то Југославије почетком 2008. одваја Косово? Од Југославије која више не постоји?“ Везано за тврдњу о легитимности, појашњава: „легитимност свачије воље (ако говоримо о организираном друштву) одређена је становитим нормама. Оне постоје да би понашање свих било извјесно и да се не би збивало темељем пуке воље“ произвољности, коју уствари дјелатном може учинити само сила. То је управо оно што се данас збива с Косовом. Само је силом био могућ такав преседан којим се једној националној мањини даје право на државу. Професор Мирић указује: „Албанци на Косову пролазили су кроз своје повијесне драме и маририје као уосталом и сви други балкански народи. Али никада нису имали статус аутохтоног, самосталног политичког народа коме би припадало повијесно право на самоопредјељење. То право припада албанском народу који је озбиљио то право у својој самосталној националној држави која се зове Република Албанија. Нитко не може порећи чињеницу да су косовски Албанци прошли своју повијесну голготу. Но, никакве патње етничких и других скупина не могу бити разлог и критериј за стварање посебних држава. Исто тако не може национална мањина без обзира на високу стопу наталитета промијенити свој статус и постати народ с правом на политичко самоодређење. Ако је ријеч о праву народа на самоопредјељење то је право албански народ реализирао конституирајући своју националну државу – Републику Албанију. То право припада једино народу који (још) није озбиљио своју државу. Односно, самостална национална држава је највиши политички израз тога права. Стога и управо зато што се углавном свјесно замућују категорије, накарадна политичка рјешења се прихватају као нормална, штавише пожељна. Ако би се жеља

одређене националне мањине да не живи у држави у којој је до сада живила претпоставила свим другим жељама и интересима, онда можемо говорити о опредјељењу (опцији), а не о самоопредјељењу националне мањине јер јој такво право не припада“.

У трећој цјелини Мирић анализира Косово, Абхазију, Осетију. Указује како су паралеле у међународним односима и међународном праву увијек проблематичне, те их стога треба прихваћати с резервом. Док је за политику и политичку публицистику прагматизам и недоследност у „опису посла“, политичка теорија би морала имати нека чвршћа и трајнија упоришта изван дневне политичке прагматике. Абхази и Осети су повијесни народи без државе, док су Албанци на Косову дио албанског народа и зато су (били) национална мањина у другој држави – Србији. Док се у случају Осетије и Абхазије још и може говорити о сукобу два принципа, принципа суверенитета и неповредивости територијалног интегритета државе и принципа права нације на самоопредјељење, у случају Косова о томе не може бити ријечи. За разлику од народа, националној мањини не припада право на самоопредјељење. Јужна Осетија и Абхазија су имале статус аутономних република унутар Грузије. Косово је имало статус аутономне покрајине. Складно категоријалној разини и уставноправној терминологији, аутономна република унутар неке сложене државе има „јачи“ статус од аутономне покрајине. Што се пак, Срба у Хрватској тиче, Мирић наводи да су они, захваљујући удруженој српској и хрватској политици (синергија удруженог злочиначког подухвата) остали и без дома и без домовине. Од око 600.000 Срба у Хрватској колико их је било 1991, данас их нема ни 200.000. Аутор појашњава да је дом нешто више од пуког објекта у коме се станује. И домовина је нешто друго од географског топоса. Домовина је оно што им се пориче, а што они носе са собом као своју избјегличку пртљагу.

У четвртој цјелини аутор истиче да у идеологијски искривљеној свијести никоме није до истине. Овдје се одговори знају и прије постављених питања, а истина прије истраживања. Тако се, иза српске, милошевићевске политике деведесетих, у бити, како вели Мирић, антисрпске Милошевићеве политике могла лансирати (посебно за међународно политичко тржиште) било каква лаж као и истина и било чије зло, као српско дјело. То наравно не значи да зла није било и на српској страни. Примерице, по питању Косова, просјечни хрватски конзумент медија о Косову не зна ништа, а оно што „зна“, то је идеологијски и прагматично-политички препарирано. Исто је тако препарирано да су одговори готово једнозначни: Срби су за све криви. О Косову се не зна ништа, али се зна да су за сва зла на Косову криви Срби. „Ова неподношљива лакоћа с којом се Хрватска односи према проблему Косова“, каже Мирић, „прије је озбиљан утег него прилог нормализацији односа између Хрватске и Србије, односно између Срба и Хрвата. Повијест коју је Косово имало, тако мали простор оптерећен с толико протурјечја и конфликта, с тако различитим културама, језицима, религијама и обичајима, тешко да се може наћи на просторима Еуропе. Досељавање и избјеглиштво, узурпација земљишта и уништавање туђих огњишта и богомоља, промјена етничког идентитета и

превјеравања, злочини, одмазде и протуодмазде било је 'редовито стање'. Жртве су били они који су ту вјековима опстајали – Срби и Арбанаси (Албанци)". Зато је сваки покушај да се само једни прогласе жртвама и страдалницима, а други, насилницима и злочинцима, грубо фалсифицирање повијести које не може водити праведном рјешењу и миру. Стога, точније због сложености приступа и жеље за разумијевањем објективне повијесне истине, Мирић препоручује читање књиге Душана Батаковића (2007) *Косово и Метохија – историја и идеологија*

. Наиме, неразвијеност балканских друштава, ниска разина или посвемашње одсуство политичке културе и демократске традиције, вјерска подвојеност, трибална свијест и психологија, различити ступњеви и ритмови националне интеграције, значајно су утјецали на стална и тешка сукобљавања Срба и Арбанаса (Батаковић, стр.101).

У петој цјелини аутор наводи да СКЈ не може умаћи повијесној одговорности што није управљао процесима мирног распада државе и попут часног капетана брода сам потонуо распадом те државе. Не зато што нису сачували Југославију, него зато што су дали зелено свјетло и отворили врата рушилачким снагама национализма, прије свега српског и хрватског, које су, у крви, страдањима и злочинима, обавиле посао рушења заједничке државе и стварања посебних националних држава. Мирић сматра да је прејефтино и погрешно сву одговорност свалити на Слободана Милошевића (уосталом и њега је устоличила партија, а не Црква и српска интелигенција, како нас с многих страна желе увјерити), иако он сноси највећи дио одговорности. Осим тога, док је косовски сепаратистички покрет проглашавао републику Косово (јули 1990) и донио свој устав самосталне државе (септембар 1990), остале су републике већ конституирале „демократску власт“ и биле заузете реализацијом пројекта властите националне државе. Као одговор на ограничења уставних права покрајине, установљена уставним амандманима 1989. и Уставом Србије 1990. косовски Албанци су прекинули сваку везу са Србијом. На интерном референдуму (26-30.9.1991) који су бојкотирали Срби и неалбанске мањине (Турци, Муслимани, Горанци, Роми), етнички Албанци са Косова и Метохије су прихватили „Качанички устав“ и прогласили Косово „сувереном и независном државом“. Србија је реагирала увођењем изванредних мјера, којима је успостављена српска власт у покрајини. Етнички Албанци су створили своју паралелну администрацију, школске и здравствене установе и спроводили своје властите изборе. Службено одбијање, сваке везе са Србијом, која је проглашена за окупаторску силу, правдано је наметањем „колонијалног режима из Београда“. Анализирајући питање тко је етнички чишћен с Косова, аутор указује да ако је нешто била константа у турбулентним подручјима Косова и Метохије, онда је то била побуна, латентна или отворена. Једино што се у томе мијењало, били су страни господари, којима су Албанци служили не да ријеше своје питање, већ да буду употребљени за геостратегијске, политичке и економске интересе господара.

У шестој цјелини аутор разматра однос Косова и произвођења Слободана Милошевића. Србија је, за разлику од других република у СФРЈ била „двоструко федерализирана“,

односно конфедерализирана, што је био јединствен случај у уставној пракси сложених држава (успоредба формулације из основних начела Устава СФРЈ, у којој се дефинира уставни карактер СФРЈ и члана 4 истог Устава, који се односи на покрајине). Надаље, Мирић указује на протурјечје чланака 1, 2, 3 и 4 Устава СФРЈ. Чланком 3 Устава СФРЈ социјалистичка република је дефинирана као суверена држава. На готово исти начин одређен је положај социјалистичке аутономне покрајине у СР Србији, као што је положај републике у федерацији. Овдје би се могло закључити да је СР Србија као суверена држава ограничена само на тзв. Србију без покрајина. Но, у чланку 1 и 2 Устава СФРЈ изричито се каже да су САП Косово и САП Војводина у саставу СР Србије. Ова „двострука федерализација“ СР Србије, двострука диоба суверенитета, једном према покрајинама, други пут према федерацији, мора довести до блокаде система с далекосежним посљедицама, економским, политичким, социјалним, демографским. Ако доиста СР Србију чине и САП (чл. 1 и 2 Устава СФРЈ) онда је, с обзиром на уставни положај ових јединица, суверенитет СР Србије разбијен и она не може суверено одлучивати о најважнијим питањима унутарњих односа и организације у Републици. Ако се, пак, хтјело заобилазно промовирати покрајине у републике, онда би се о томе морали изјаснити сви народи Југославије. САП је, како наводи Мирић, читавом конституцијом система власти „комплетирана“ за остваривање суверенитета. Стога, нису утемељене тезе и заговорници који битну разлику између република и покрајина виде у томе што је република држава, а покрајина није. Иако се у Уставу СФРЈ не каже експлицитно да је САП држава, она то *de facto* јест. Само је у називу остала аутономија, док се у већини конституционалних одредби говори не о остваривању аутономних, него о остваривању суверених права. Надаље, Устав из 1974. није прецизан ни досљедан у рабљењу и уставном ситуирању појма народност (чланак 1 и чланак 4). Због категоријалне збрке, недосљедности и политичких компромиса у Уставу СФРЈ он се различито читао и тумачио у републици, а различито у покрајинама. Када говоримо о доласку Слободана Милошевића на челну позицију у СК Србије, ту је кључна точка била Осма сједница ЦК СК Србије одржана 23.-24.9.1987. Ова је сједница означила радикални преврат у СК Србије. Криза у Србији и Југославији не почиње с Осмом сједницом. Та је сједница посљедица, а не узрок кризе. Ова је сједница на реторичкој разини означила својеврсну политичку револуцију. Али не револуцију која би била окренута будућности, него револуцију која је окренута прошлости. Но, није се за конзервативну револуцију одлучила само Србија на челу са Милошевићем. И друге републике са својим лидерима улазе у конзервативне револуције. Разлика је у томе што су ове републике вођене идејом национализма и сепаратизма са циљем стварања самосталних националних држава, док је Милошевић, вођен идеологијом, повијесно већ превладаног социјализма и очувања Југославије. Касније се та идеја заједничке државе трансформирала у идеју Велике Србије.

У седмом поглављу аутор сагледава однос Косова и страних сила. Занимљиво је свједочење непосредног свједока преговора у Рамбујеу 6.2.1999, Синише Љепојевића, који каже да је у једном тренутку запријетила „опасност“ да преговори заврше успјешно. Срби и Албанци око свих битних ствари, били су се договорили. Како се такав мирни расплет противио плановима западних пројектаната, у Рамбујеу је хитно стигла

америчка министрица вањских послова Мадлен Олбрајт, која је на посебном састанку с вођом терористичке групе Хашимом Тачијем промтно подметнула анекс споразума. Овај је анекс за Србију био више понижавајући од ултиматума што га је Аустро Угарска упутила српској влади 1914. године. Тај је анекс тражио да Срби пристану на окупацију Србије и Црне Горе (тадашња Југославија) од снага НАТО-а. Уз то, како наводи Е. Влајки, Албригхт и Солана су сво вријеме инсистирали да се било које постигнуто политичко рјешење мора спроводити под надзором НАТО пакта. Да би се у току преговора појачао војни притисак на Србе, на европским војним аеродромима је неких 430 авиона било стављено у стање борбене приправности. Нема те суверене државе на свијету која би потписала било какав споразум на основу кога званично прихваћа присуство окупацијских трупа на својој територији. Уједно (према С. Љепојевићу) „у дипломатским круговима у Бриселу тврди да је Европа коначно сломљена 6.12.2007. год, када је на вечери са министрима иностраних послова ЕУ у том граду поручила: или сте са нама по питању Косова, или постајете савезници Русије“. То је био крај какве – такве самосталне политике ЕУ према Косову и све што је до тада Европа говорила, а што је било друкчије од Америке, престало је да постоји“. Каква збрка влада у главама неких европских политичара говори и чињеница да се неки од њих, који су већ *nota bene* признали Косово, позивају на Резолуцију 1244 ВС унаточ томе што управо та резолуција говори да је Косово интегрални дио Србије! У овом поглављу Мирић наводи и отворено писмо које је априла 1999, упутио америчком генералу Веслију Кларку.

У осмој цјелини, аутор пропитује рјешење за Косово. Указује да рјешење не само да није постигнуто, него да оно није ни на помолу. Овај насиљем успостављени провизориј којим свједочимо, каже, мање је од ничега. Он не само да није платформа, он је запрека тражењу дугорочног рјешења. И што се то рјешење буде дуже одгађало, то ће се протурјечности и проблеми на Косову све више заоштравати. Мирић наглашава да треба тражити такво рјешење које ће будуће односе у овој регији, посебно, наравно, односе између Срба и Албанаца, што мање оптерећивати (актери Србија и Албанија). Каже да је садашње рјешење неодрживо јер је једнострано и изнуђено насиљем. Једино праведно и трајно одрживо рјешење је диоба Косова (још је осамдесетих Зоран Ћинђић у својој књизи *Југославија као недовршена држава* предлагао да се питање Косова ријеши оловком). Надаље, Мирић издваја компромисно рјешење и студиозне приједлоге Дејана Јовића, који садашњу ситуацију на Косову и у вези с Косовом сматра највећим изазовом миру и стабилности у Еуропи, али и потенцијалним жариштем регионалног, а можда и глобалног сукоба. Издваја и став Раде Трајковић која се залаже за помирење и толеранцију, а противи се идеји подјеле Косова, јер се тиме жели рећи да Срби и Албанци не могу живјети заједно па се требају одвојити. „Косово може да се дефинише као простор који се налази на доњој граници мултиетничности с обзиром на то да има 1,8 милиона Албанаца и врло мали процент грађана српске националности, који се креће највише до седам одсто, тако да је политика наставка етничког чишћења и институционалне дискриминације забрињавајућа, као и немогућност допремања лекова за средине које се налазе јужно од границе на Ибру“. С обзиром да је косовски проблем веома сложен, јер су у њега инволвирани многи фактори – разнолики интереси, актуални и потенцијални, он не може бити ријешен само договором Албаније и Србије,

коликогод ове двије државе били кључни актери у његову рјешавању. Договори (какви год) морају бити верифицирани на некој новој међународној конференцији, на којој би се између осталог морали донекле редефинирати неки принципи Хелсиншке повеље о непромјењивости граница у Еуропи (ову идеју изнио је бивши словенски предсједник Милан Кучан 2008. године).

У првој цјелини другог дијела Мирић указује на питање истине и свједока према примјеру Медачког џепа 1993. године. Иако је тада најмање 28 цивила убијено, истрага је трајала један дан. Указује да је умјесто колективног срама и колективне катарзе на дјелу колективна мржња, митологија и култура лажи. Правна држава и хрватска јавност (осим ријетких изнимки) не реагира. Издваја да нигдје нема толико заклинања у правну државу као у Хрватској и да се нигдје толико не крше темељна начела правне државе као у Хрватској. О томе увјерљиво свједоче судска пракса и реакције јавности на судске поступке и судске пресуде.

Мирић објашњава што је лустрација на хрватски начин „закашњели рат поражених '45 против партизана и комуниста“. Полазна теза новоповијести јесте превредновање односа фашизма и антифашизма. Без те реинтерпретације национална револуција нема свога аутентичног утемељења. Ни теоријског ни емпиријског. Хајка која је на дјелу је привидно против комунизма, јер комунизма нема, нити га је било. Хајка је била усмјерена против антифашизма и патризанства. Против љевице и либерализма. Хрватска конзервативна националистичка револуција је, прецизира Мирић, само монолог политичког једноумља замијенила плурализмом монолога. Два или више монолога још не чине дијалог. Ако се властито свјетоназор поима као догма, као једна истина или пут до ње, онда ту не може бити дијалога. Надаље, лансирају се тезе да су све посткомунистичке земље осим Хрватске провеле лустрацију. Те тезе, каже Мирић, не само да су неутемељене, него скривају „другу истину“. Ни једна од тих земаља није провела тако драстичну лустрацију као Хрватска. Прецизније, ниједна земља осим Хрватске није извршила етничку лустрацију. За разлику од других транзицијских земаља, хрватска је лустрација имала специфичне облике. Деведестих година је на дневном реду било помирење свих Хрвата и лустрација (чишћење) Срба. Лустрација у Хрватској има двоструко значење. Она је не само чишћење Срба, него и властито чишћење (ауточишћење) од српства. Мирић наглашава да искључивост и нетолеранција имплицирају анимозитет, несношљивост, а када се оне експлицирају, када се јавно посредују говором, онда је то говор мржње. Подсјећа на индијску народну „успаваног можеш пробудити, али не и онога који се прави да спава“. Преведено на актуални политички говор, не можеш отријезнити онога који не жели бити отријежњен, нити освијестити онога који не жели бити освијештен. У Хрватској је на дјелу својсврсна *lustracija mentis*

. Не само да се поричу прогнани, у Хрватској нема ни смртно страдалих Срба.

У трећој цјелини другог дијела издвојен је интервју „Двије политике против једног народа“ који је Јован Мирић дао *Новостима* 6.2.2009. године. Овдје, између осталог, Мирић вели: - Нормална је и легитимна тежња нација за властитом политичком организацијом, па и за највишим обликом те организације – државом. Али није нормално и данас представља патолошку аберацију ако би национална држава била етничка држава. Указује да је демографска добна пирамида Срба у Хрватској за Србе трагична, а за хрватску државу поразна, те да питање опстанка српске заједнице у Хрватској није више проблем те мањине, него је то проблем хрватске већине.

Загребачки свеучилишни професор политологије Јован Мирић у књизи *Косово и друге теме* једноставни
м приступом ухватио се у коштац са нити мало једноставним питањем Косова и тема с њим у вези. Ову књигу интересантног формата и занимљивог стила писања неће се моћи заобићи у изучавању не тако давне прошлости. Да не би било да су сви шутљиви а да су гласни само глупост и зло, критичко разматрање је неопходно. Управо као што професор Мирић вели да свака вриједна духовна творба није ничије посебно власништво, јер она припада свима, нема никаквог посебног разлога да се према косовској баштини односи другачије. Напокон, духовни производи и јесу опће добро. У том смислу проматрано све су појединачне ствари повезане, а једностраност и ограниченост постају немогући. Интерес јавности за нову Мирићеву књигу неће изостати, прво због теме, друго због самог аутора, једног од водећих професора политологије са ових наших простора (како год их звали), и треће – због бриткоће његова пера.